

nyos regényt ír, de csak a legtapogatózóbb pszichológiát tekinti igazában tudománynak s bármennyit emlegeti a természeteséget, tulajdonképen csak a kivételes esetek, a lélek elferdülései és kinövésai érdeklik. A naturalizmus valósággal a betegség, a kóros lelki eltévelyedések tudományos regénye, míg Verne épen ellenkezőleg az egészség diadalát hirdeti. Műveinek tipikus és egyben nagy ethikai értéke, hogy bennük mindig az egészséges elme győz az esztelenség, a beteg és perverz lélek fölött. A gonoszság ellen vívott küzdelemben mindig az igaz szívé, a becsületességé a végső diadal. És Verne minden regényének lényege harc a jón az ésszel és természet vak erői közt, a mesék ősi harca ez a gyöngye ember s az óriási, félelmes sárkány közt. Ez az örök mese, amely hiányzik a Wells-féle romantizált politikai és szociológiai értekezéseiből, ad állandó és leghyözhetetlen vonzó erőt Verne regényeinek.

A természettudományok pozitív korának modern mágusa ő, aki az ősi négy elem : a föld, tűz, víz, levegő regényeit írja. Száznégy regényét ezek szerint lehet négy nagy kategóriára osztani. Határokat nem ismer Verne sem térben sem időben. Művében, amelynek koncepciója roppant arányokban bontakozik ki, megszervezte a fantázia expedícióját a Koszmoszon keresztül. Ami szépet, érdekest, és titokzatost a föld adhat, ami fenséges a tengerek végtelen régióin lobog s ami félelmes és még kifürkészetlen élet a tengerek roppant mélységein él, ami grandiózus az örök pályáin kereng, s ami nagyszerűt és félelmetest a tűz ősi ereje alkothat, az mind benne van ebben a műben kezdve a Viktoria léghajó kalandos útjától a rejtelmes Afrika fölött, amelylyel ez a csillagokig ívelő pálya nagyszerű útját megkezdte egész a *Tenger betöréséig*, amelynek borealis viharában a végtelen hajója is eleresztette biztos kezéből a kormánykereket.

De utolsó szerelmi vallomása is a tengernek szól, amelyhez zsenge gyermekkorától haláláig percre sem lett hűtlen, amely mindig ihletet adott neki s amelynek igazi költőjévé vált a Nautilus csodálatos kalandjaiban. Ez a regény, egyébként is Verne egyik leg-tökéletesebb alkotása, legközelebb állt az író szívéhez. A tengeralattjáró névtelen hőseben, Nemo kapitányban, akinek három szenvedélye a tenger, a zene és a szabadság rajongó szeretete

teljesen megegyezik a saját passzióival, önmagát testesítette meg Verne. De Nemo kapitány mellett másik hőse is van ennek a regénynek : a tenger. Az Ocean valósággal élő szervezeté válik itt, amelynek gyöngéd, holdas szerelmei és féktelen vad dühkitörései vannak. Az áramlatok úgy keringnek benne, mint a vér a mi organismusunk ereiben. Léleketvétele állandó anyagcserét teremt a tropusi és az arktikus vizek között. Milliárdnyi élet roppant, rengő nyüzsgése ez, az Ocean egyetlen csöppjének parányi gömbjében az egész Koszmosz miniatűr dinamizmusa.

De a tengerek lirikusának, aki már akkor nem egy szurrealistánál külön költeményeket ír prózában, megvan az a kiváló ereje is, ami igazán csak a nagy szellemeknek adatott meg, hogy atmoszférát tud regényeiben teremteni. Tájai, amelyeknek igazi karakterét a legérzékenyebb intuíciónál bámulatos biztonságával érzi meg, a legnagyobb szuggesztivitással élnek s amint külön jellegzetes levegője van *Manzoni*, *Stendhal*, *Balzac*, *Jókai* vagy *Tolszaj* regényeinek, épen úgy megvan a sajátos Jules Verne légkör is. És épen ez a levegő éltető. Ez ad az írónak maradandó értéket. Aki nem tud műveibe levegőt teremteni vagy akinek szűkös, ritka atmoszféráját már saját kora elemeszi, az évtizedek elmúltával megfullad a légüres térben.

Verne ma is él. Sőt kivételes helye van a nagy halhatatlanok között. Legtöbb nagy író veszedelmet jelent a fiatal lélekre, mint a korán élvezett nemes bor. Verne, kinek ifjúságunk legszebb elragadtatásait tartozunk halálával, az a nagy szellem, akire bátran rá lehet bízni az ifjúság nevelését.

Kállay Miklós.

Színházi szemle.

Csathó Kálmán *Lillájának* nyilván legfőbb értéke a női léleknek az a finom rajza, ami a hősnő alakjában megnyilatkozik. Ez a Janus-arcú lélek, kinek tekintete hol az ideálok után sóvárog, hol pedig a realitásokba fogódzik, a szerző részéről kitűnően van elgondolva. Keresztülvitele kevésbé sikerült. Az az ingadozás, mely *Lillában* különösen a darab második felvonásában megnyilvánul, a drámai forma szűk keretei között nem eléggé meggyőző. Mert mi történik itten? Lilla azt kívánja Csokonaitól, hogy szerezzen magának biztos állást, fogadja el a

csurgói tanárságot s akkor szülei előtt mint komoly kérő léphet fel s Lévai urannak, a gazdag gabonakereskedőnek, a másik kérőnek, a szülők jelöltjének, komoly konkurrenciát csinálhat. Csokonai azonban épen most kapott pénzt egyik maecenásától s elragadtatott képzeletével szebb jövőt színez ki, mint a professzorságot. Lapot indít, irodalmat teremt, híres ember lesz! Lillát elkapják Csokonai szavai, fantáziája vele repül, de ekkor megjelenik Lévai uram s ennek biztos férfiassága, józan melegsége, no meg a karperec is, amelyet a lánynak ajándékoz, meg-ingatják Lillát. A visszatérő Csokonait, aki a karperec mellé ajándéku csak verset tud adni, már tartózkodóbban fogadja. Mikor pedig megtudja, hogy a költő elhatározta magát a professzori állás elfogadására s hogy lemondva a lapalapításról, a kapott pénzt adósságai kifizetésére fordította, végkép elfordul volt ideájától.

A regénynek szélesebb formái között, ahol az írónak módjában áll apróbb árnyalatokkal dolgozni, e fordulat egészen elfogadható lehet, de a színházi közönség, méltán hőkölkkenhet meg és jogosan kérdezheti az írótól: Hogy lehet az, hogy Lilla épen akkor fordul el Csokonaitól, amikor ez az ő előbbi kívánságát teljesíti? Hogy lehet az, hogy a realitások felé húzódo Lilla, rossz néven veszi a költőtől, amiért ez kifizette az adósságát? Ismételjük, hogy e fordulatot nem tartjuk lélektanilag lehetetlennek, de drámában, még pedig egyazon felvonásban, még hozzá közvetlenül egymás sarkába tapadó jelenetek során bemutatni: van benne valami akkora formai merészség, ami csak félresülhet el.

A harmadik felvonás asszony-Lillája megint ugyanaz az érdekes felemás női lélek, aki az előbbi felvonások leány-Lillája volt. Nem szűnik meg Csokonairól ábrándozni, de becsületes asszonyisága nem engedi megtántorodni. Akar találkozni ideáljával, de a találkozáson örökre szakít vele.

Ha ez az asszonyi lélekrajz épen olyan meggyőző volna a kivitelben, mint aminő elgondolásban, ha az író ezt az érdekes és megkapó főtörténetet nem fullasztotta volna bele az epizód-szerepek, a mellékindítékok, a cselekménykacsokaringók tengerébe s ha végül ezek a mellékes elágazások nem lennének olyan hosszadalmasak — akkor újabb drámairodalmunknak ez a darab gazdagodását jeientette volna.

Hogy Csathó egy-egy kedves hangulattal, hébe-hóba egy-egy mulatságos jelenettel itt sem marad adósa a színpadnak, az kétségtelen, de az is bizonyos, hogy valamennyi eddigi színpadi munkája közül ez a legbágyadtabb.

Lillát Bajor Gizi játszotta. Az első két felvonásban nemcsak a szerepet játszotta, hanem a szereppel is játszott: nem élt benne, inkább valami fölényesebb magasságból szemlélte. Az asszony-Lillát azonban nemcsak egész mester-ségtudásával, hanem bensőséges átéléssel is játszotta. Pethő Attila, mint Csokonai, kifogástalan volt; kár, hogy az író nem kevert elég színt ebbe az alakba. Lévai uram egyetlen jelenetét Csor-tos Gyula játszotta nemes egyszerűséggel. Meg kell azonban említeni, hogy e művészünknek testi arányai olyan illuziórontók kezdenek lenni, hogy ha a hízásban így halad, igen csekély-számú szerep eljátszására lesz alkalmas. A rengeteg mellékszereplő közül — bár szinte valamennyien épen jól játszottak — csak a fiatal Hosszú Zoltán legyen itt felemlítve. Eddigi szerepeiben nagyon is egyformának láttuk, akármit játszott, mindig öreg szé-kely benyomását tette: most játékát a verskovács Kovács Sámuel szerepében valami könnyedség, valami frissesség, valami mozgékonyabb humor jellemezte.

*

A másik magyar bemutató, ifj. Hegedüs Sándornak a Kamara Színházban játszott *Bakony* c. egyfelvonásosa érdekes szituációjával és sok drámai lehetőséget magában rejtő gondolatá-vai fogja meg a nézőt. Egy bakonyi csárdáshoz egy este egyszerre betoppan két legation járó református diák és három betyár. Nosza az öreg betyár az egyik legátussal prédikáltat egyet magának. A bibliai szavak aztán annyira meghatják, hogy életének egész elhibázottságára ráébred s bűntudat kel életre benne. A fiatal legátus már reménykedni kezd a megtérő bárányban, amikor kívül lövések hirdetik az üldöző csendőrök közeledését. A betyárok lóra kapnak s a megbánásnak, bűntudatnak, megjavulásnak újra vége. Sorsuk tovább viszi őket. Ami velük történt, csak futó epizód volt.

E kis darabnak is az a főbaja, hogy nem számolt a drámai forma külön követelményeivel. Egy ilyen röpké epizód kítűnő lehet egy rövidebb novella, egy *rajz* számára, a színpad azonban

olyan hangsúlyt ad a rajta folyó eseményeknek, hogy egyre várunk-várunk valamit, valami többet, valami nagyobb-
bat, amikor hirtelen az egésznek vége-
szakadása a kilégítetlenség kényelmet-
len érzését kelti bennünk. A történetet-
igaznak érezzük, a mondanivalót meg-
hatónak és mégis — felette formátlan-
nak. Ha valahol, ilyen esetekben látni,
hogy a költészetnek belső formai szabá-
lyait épen nem valami iskolás poétika
írja elő, hanem az a lelki viszony köve-
teli meg, amely az író és közönsége
között szövődik. Egy rövidebb novellá-
nak olvasópublikuma mennyivel más
lelki attitude-ot mutat, mint a drámá-
nak tömeggé verődött hallgató közön-
sége!

Az öreg betyár szerepét Bartos Gyula
erőtéljes realizmussal és megkapó ben-
sőséggel játszotta. Abonyi nagyon szé-
pen mondta el a legátus prédikációját.
A többiek közül Szabó Máriát emeljük
ki a csárdásné szerepében. A darab
elejétől végig ott mozog a színpadon
teljesen szótlantul. Egy-egy megrezdülé-
sében, szemének egy-egy megvillaná-
sában azonban annyi színjátszóképes-
ség mutatkozik, hogy multkori Anti-
gonéja után még több reménnyel tekin-
tünk jövője felé. Csak egy baj van!
Ez a sokat sejtető, ez a következmény-
nek feszültségét éreztető játék csak
ott van igazán helyén, ahol a színész-
nek azután alkalmá is van ezt az ígére-
tet beváltani. Itt azonban ezzel a sze-
reppel is úgy vagyunk, mint az egész
darabbal. Várunk-várunk és — hogy
is mondja Lear? — «a semmiből mi
sem lesz».

Galamb Sándor.

Országos Kamaraszínház.

Nemrégiben ünnepelte az Országos
Kamaraszínház másfélezredik előadá-
sával létezésének eddigi eredményeit.
Ezt a magyar staggione-társulatot
négy év előtt az a célgondolat hívta
éltre, hogy a sivár operettkultusz
langyos iszapjában fuldokló vidéki ma-
gyar vidéki színészet mentőeszkája
legyen és az irodalmi értékek kultu-
rszával ízlésfejlesztő tevékenységet fej-
tessen ki a magyar színészet minden
állomáshelyén. Az Országos Kamara-
színház gyökeret tudott verni a ma-
gyar ugarban és legjobbnévű vidéki
társulatainak sorába emelkedett. Más-
félezer előadás seregszemléjénél nem
szabad azonban elkápráznai az eddigi
eredmények előtt, hanem új célokra
kell függesztenie a társulatnak tekin-

tetét, új, nehéz feladatok vállalására
indulnia a kétezredik előadás és majdan
a további jubileumok felé, mert az élet
törvénye nem ismer megállást, csak
folytonos evolúciót. Különösen áll ez,
a talán legszociálisabb művészi meg-
nyilatkozására az emberiségnek, a *szín-
házra*.

Hamlet azt követeli a színészektől,
hogy legyenek hű tükrei a mának. Ezt
a hivatást a mai színház kétféle módon
szolgálja: *repertoárjával és a színmű-
vek meglevenítésének módjával*. Az első
térén speciális rendeltetése lehet egy
olyan alakulatnak, mint az Országos
Kamaraszínház. A magyar glóbus a
drámairodalomban és színházi kultú-
rában nem érte meg azt a revolúciót,
amely végigszántott az utolsó évtize-
dekben Európán. Ez nemcsak a magyar
és gall vagy germán lélek mélyeséges
különbözőségeivel magyarázható, ha-
nem egész színházi életünk tepsedtsé-
gével is, melynek ereiben a lassan
keringő vért nem pezsdítették frissebb
mozgásra új drámai megnyilatkozások.
Európa túljutott egy sereg irányon,
vágyon, megvalósuláson, letörésen, újra
fellendülésen, melynek szelei csak meg-
lankadva, későn, vagy sohasem érke-
znek el a füledt magyar légkörbe.
Nálunk a kevés avatottak még keve-
sebbje előtt áll tisztán, mit jelent az
egyetemes színészet és drámatörténet
szempontjából a mai helyzet, pedig
ennek tudatosítása sokkal fontosabb,
semmint az első pillanatra látszik.
Csak egyféle jelentőségére utalunk,
amikor hangsúlyozzuk, hogy a *dráma-
irodalom* fellendülése — a színészet-
történet tanítása szerint — mindig a
színpadi kultúra névemelkedésének
eredője. Előbb volt a színész, azután
a színpad és a dráma. A *magyar dráma*
kivirágzását is két-három évtizedes
színjátszás előzte meg és az adaptált
művek áradata. A korszerű *mai magyar*
drámát is egy korszerű *színházi kultúra*
és a mai európai drámairodalommal
való intim megismerkedés hívhatja
éltre. A pesti színházak e téren mit se
tesznek, a főváros után kullogó vidék-
ből pedig még inkább hiányzik a kezde-
ményező erő, a megfelelő hozzáértés,
tudás és alkotó fantázia. Az Országos
Kamaraszínház volt az első, mely ön-
tudatlanul színházi kultúránk decent-
ralizálását tűzte iratlan programjába.
Ezentúl tudatosan kell kiépítenie ebben
az irányban műsorát. Nem szabad,
hogy Ibsen több darabja mellett
Strindbergnek egy műve sem szere-